

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Навчально – науковий інститут «Інститут інформаційних систем і технологій»
Кафедра статистики**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Проректор з науково-педагогічної
роботи Університету

_____ А. М. Колот

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Науково-експертна рада Університету
Протокол № 8 від 20.02.2020 р.

Голова Науково-експертної ради
_____ Л. Л. Антонюк

РОБОЧА ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ
РЕСУРСОЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

рівень вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітньо-наукова програма
тип дисципліни

третій (освітньо-науковий) рівень
05 «Соціальні та поведінкові науки»
051 «Економіка»
«Економіка»
вибіркова

ПОГОДЖЕНО:

Директор Центру менеджменту та
моніторингу якості освіти

_____ Т.О. Фролова

РЕКОМЕНДОВАНО:

протокол № 5 від 3 січня.2020 р.
Завідувач кафедри

_____ І.Г.Манцуров

Оригінал документа містить усі підписи

Київ - 2020

Розробник: Галіцина Ольга Володимирівна, к.е.н, доцент кафедри статистики,
доцент, galitsynaolga@gmail.com

Форма навчання — денна, заочна

Семестр — 3

Кількість кредитів ECTS — 4

Форма підсумкового контролю — залік

Мова викладання українська

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ.....	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1	
Тема 1. Ресурсний потенціал світового господарства.....	8
Тема 2. Оцінка ресурсного потенціалу України.....	8
Тема 3. Матеріальні ресурси як чинник виробництва і складова ресурсного потенціалу національної економіки.....	8
Тема 4. Ресурсозабезпечення як пріоритетний напрям і чинник стійкого соціально-економічного розвитку.....	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	
Тема 5. Світова енергетика: оцінка стану, проблеми і перспективи розвитку.....	9
Тема 6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) України.....	9
Тема 7. Енергозбережна діяльність в Україні.....	9
Тема 8. Альтернативні паливно-енергетичні ресурси.....	9
3. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	10
4. РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА.....	12
4.1. Основна література.....	12
4.2. Додаткова література.....	12
4.3. Дистанційні курси та інформаційні ресурси.....	12

ВСТУП

Мета вивчення навчальної дисципліни «Статистичне забезпечення державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення» - сформувати і розвинути потенціал здобувачів на основі, по-перше, системного осмислення накопичених світовим досвідом методик досліджень кількісної сторони масових процесів та явищ, які відбуваються у навколишньому середовищі і сфері використання природних ресурсів, та, по-друге, опанування науково-методичних підходів до створення індикативних моделей кількісної оцінки досліджуваних процесів та емпіричної апробації їхнього застосування в статистичній практиці.

Завдання (навчальні цілі) навчальної дисципліни:

- надати здобувачам знання новітньої парадигми формування державної політики ресурсоефективності та ресурсозабезпечення;
- сприяти опануванню знаннями щодо структури, суб'єктної диспозиції, системи функціональної взаємодії та регулювання структурних підрозділів державного управління у сфері навколишнього середовища та сфері використання природних ресурсів для побудови статистичного забезпечення державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення;
- сформувати навички теоретичного осмислення, систематизації, уточнення і розширення понятійно-категорійного апарату на основі порівняння сутнісного значення ключових дефініцій та виявлення їх змістового наповнення;
- навчити аналізувати та узагальнювати теоретико-методологічні підходи дослідження проблем ресурсоефективності та ресурсозабезпечення;
- сформувати вміння системно оцінювати сучасні та ймовірні майбутні вимоги до розвитку та трансформації процесів в сфері ресурсоефективності та ресурсозабезпечення;
- розвинути у здобувачів уміння індикативного моделювання й прогнозування динаміки стану навколишнього середовища та розробки національних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення;
- навчити формуванню та компаративному аналізу структурно-композиційних моделей сфери природокористування та ресурсоефективності та її ключових сегментів;
- сформувати навички наукового обґрунтування, удосконалення та розвитку методичних підходів до оцінювання результатів ресурсоефективності та ресурсозабезпечення на державному рівні;

- сформувати вміння використовувати одержані знання у науково-дослідній діяльності аспірантів та оперувати міжнародними статистичними та обліково-аналітичними базами даних;
- розвинути навички виконання емпіричної апробації та візуальної інтерпретації розроблених системи кількісних або якісних індикаторів;
- сприяти опануванню навичок аналітичного оцінювання глобальних процесів, формування прогностичної інформації та розроблення відповідних планів дій на рівні національних або міжнародних інституціональних структур.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є умови, чинники, організація, методологія та механізми становлення статистичного забезпечення державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення.

Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач (PhD) повинен:

знати/знання: теоретичний арсенал для удосконалення понятійно-категорійного апарату в царині державного управління в сфері ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; знання емпіричної апробації та візуальної інтерпретації розроблених економіко-математичних моделей та системи кількісних або якісних індикаторів; знання щодо структури, принципів і методів побудови систем статистичних показників сфери ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; здатність до системного охоплення та еволюційного аналізу теоретико-методологічних підходів дослідження проблем ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; критичного підходу щодо їх застосування, виходячи з новітніх практичних рішень, напрямів розвитку і актуальної проблематики в царині екологічного простору; цілеспрямований вибір джерел та отримання релевантної, об'єктивної, вірогідної, достатньої, актуальної щодо проблем статистичного забезпечення державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення інформації.

вміти/вміння: поглиблені когнітивні та практичні навички обчислення узагальнюючих статистичних показників та порівняння за міжнародними статистичними системами в сфері екології; здатність теоретичного осмислення, систематизації, уточнення і розширення понятійно-категорійного апарату на основі порівняння сутнісного значення ключових дефініцій та виявлення їх змістового наповнення; здатність аналізувати та узагальнювати теоретико-методологічні підходи дослідження побудови державної політики ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; здатність оцінювати сучасні та ймовірні майбутні вимоги до розвитку та трансформації статистичних систем дослідження стану державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; здатність наукового обґрунтування, удосконалення та розвитку методичних підходів оцінювання

соціально-економічних явищ і процесів на основі міжнародних статистичних систем показників екології.

комунікація: здатність майбутнього фахівця до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій, що охоплює наявність професійноорієнтованих знань про комунікаційні технології, особливості ділової поведінки, усвідомлену мотивацію до комунікаційної діяльності, спектру умінь та навичок спілкування, письмової та усної презентації наукового та практичного матеріалу у процесі документального забезпечення управлінської діяльності, особистісних якостей, що забезпечать успішну побудову кар'єри та конкурентоспроможність фахівця; спілкування з професійних питань, в тому числі іноземною мовою, усно та письмово щодо використання статистичних методів аналізу та оцінювання, розробки відповідних управлінських рішень.

автономність та відповідальність: продемонструвати розуміння особистої відповідальності за економічні розрахунки, професійні та/або управлінські рішення чи надані пропозиції/рекомендації, які можуть впливати на політику державного управління в галузі ресурсоефективності та ресурсозабезпечення; управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами розвитку регіонів; формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти поваги до різноманіття думок, індивідуальних та міжкультурних відмінностей людей.

Результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна *ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти* (частина перша статті 1 Закону України «Про вищу освіту»).

Результати навчання відповідають 9-ому рівню Національної рамки кваліфікації – здатність здобувача розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики

<p>Класифікація компетентностей (результатів навчання) за НРК-Національна рамка кваліфікації</p>	<p>Знання</p> <p>Зн1 Концептуальні наукові та практичні знання</p> <p>Зн2 Критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної діяльності та/або навчання</p>	<p>Уміння/навички</p> <p>Ум1 Поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання</p>	<p>Комунікація</p> <p>K1 Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації</p> <p>K2 Збір, інтерпретація та застосування даних</p> <p>K3 Спілкування з професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово</p>	<p>Відповідальність та автономія</p> <p>AB1 Управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами</p> <p>AB2 Спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах</p> <p>AB3 Формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти</p> <p>AB4 Організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп</p> <p>AB5 Здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії</p>

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					Кількість годин				
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		К*	ІнЗ*	ПК*	СР*		К*	ІнЗ*	ПК*	СР*
Змістовий модуль 1.										
Тема 1. Ресурсний потенціал світового господарства.	15	2	3		10	14	1	3		10
Тема 2. Оцінка ресурсного потенціалу України.	15	2	3		10	14	1	3		10
Тема 3. Матеріальні ресурси як чинник виробництва і складова ресурсного потенціалу національної економіки.	15	2	3		10	16	2	3		11
Тема 4. Ресурсозабезпечення як пріоритетний напрям і чинник стійкого соціально-економічного розвитку.	15	2	3		10	16	2	3		11
Разом за змістовим модулем 1	60	8	12		40	60	6	12		42
Змістовий модуль 2.										
Тема 5. Світова енергетика: оцінка стану, проблеми і перспективи розвитку.	15	2	3		10	14	1	3		10
Тема 6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) України.	15	2	3		10	14	1	3		10
Тема 7. Енергозбережна діяльність в Україні.	15	2	3		10	16	2	3		11
Тема 8. Альтернативні паливно-енергетичні ресурси.	15	2	3		10	16	2	3		11
Разом за змістовим модулем 2	60	8	12		40	60	6	12		42
Підсумковий контроль	залік					залік				
Усього годин	120	16	24		80	120	12	24		84

* К – контактні заняття; ІнЗ – індивідуальні заняття; СР – самостійна робота, ПК* – підсумковий контроль.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Ресурсний потенціал світового господарства - (2 год.)

Предмет, мета і завдання дисципліни. Поняття ресурсозабезпечення. Поняття природно-ресурсного потенціалу. Економічна класифікація природних ресурсів. Світові ресурси мінеральної сировини і палива, їх економічна оцінка. Світові земельні, водні, лісові ресурси і їх економічна оцінка. Розподіл природних ресурсів між країнами.

Тема 2. Оцінка ресурсного потенціалу України - (2 год.)

Роль мінерально – сировинного комплексу в економіці країни. Мінерально – сировинний комплекс України: потенціал, прогностичні запаси, ефективність використання. Земельні, водні і лісові ресурси України. Стратегія подальшого розвитку мінерально-сировинного і природного потенціалу України.

Тема 3. Матеріальні ресурси як чинник виробництва і складова ресурсного потенціалу національної економіки - (2 год.)

Роль і значення матеріальних ресурсів в національній економіці. Склад матеріальних ресурсів. Класифікація сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів. Чинники, що впливають на структуру матеріальних витрат. Система показників оцінки рівня і ефективності використання матеріальних витрат. Основні напрями раціонального використання матеріальних ресурсів на підприємствах і в галузях національної економіки.

Тема 4. Ресурсозабезпечення як пріоритетний напрям і чинник стійкого соціально – економічного розвитку- (2 год.)

Ресурсозабезпечення як пріоритетний напрям і чинник стійкого соціально – економічного розвитку. Актуальні проблеми ресурсозбереження в сучасних умовах господарювання. Потенціал ресурсозабезпечення. Чинники ресурсозбереження в національному господарстві. Політика ресурсозабезпечення в Україні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Тема 5. Світова енергетика: оцінка стану, проблеми і перспективи розвитку - (2 год.)

Роль енергетики в житті і розвитку суспільства. Способи здобуття енергії. Основні поняття, терміни в енергетиці і енергозбереженні. Класифікація енергетичних ресурсів. Енергетичні ресурси світу: рівні вжитку від ділових енергоносіїв, їх потенціал, ефективність використання, прогнози розвитку світової енергетики - (2 год.)

Тема 6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) України- (2 год.)

Поняття, роль паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) в економіці країни. Структура ТЕК України. Основні напрями традиційної енергетики (електро, тепло, гідроенергетика) в країні. Ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) в галузях національного господарства. Основні напрями енергетичної політики розвитку паливно- енергетичного комплексу (ПЕК) України.

Тема 7. Енергозбережна діяльність в Україні - (2 год.)

Закордонний досвід державного управління енергозбереженням. Державна політика і методи управління енергозбереженням в Україні. Основи енергетичного аудиту і менеджменту. Енергетична безпека і енергоефективність, як основа енергетичної політики держави. Міжнародна співпраця і проекти в сфері енергозабезпечення.

Тема 8. Альтернативні паливно-енергетичні ресурси - (2 год.)

Поняття, роль альтернативних джерел енергії. Сонячна енергія: потенціал, світовий досвід використання, економічна і екологічна оцінка використання. Вітроенергетика: прогнози використання, економічна і екологічна оцінка. Біоенергетика: світовий досвід, потенціал. Місцеві види палива. Геотермальна енергія: проблеми і перспективи використання.

3. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Курс складається з 8 тем. Заняття проводяться у вигляді лекцій, практичних (контактних) занять. Упродовж семестру, після завершення відповідних тем, проводиться тематичне тестування. Завершується дисципліна – заліком.

Здобувачам рекомендується виконати індивідуальне завдання з окремих тем або в цілому з навчальної дисципліни, зміст яких визначається відповідно до тематики дисертаційного дослідження здобувача або теми НДР, яку виконує ваша кафедра.

Альтернативою визначених індивідуальних завдань є наступні види активностей здобувача:

- проходження дистанційних курсів або їх частин з отриманням документу про закінчення;

✓ участь в майстер-класах, форумах, конференціях, семінарах, зустрічах з підготовкою есе або інформаційного повідомлення;

✓ участь у науково-дослідних та прикладних дослідженнях, які проводяться викладачем навчальної дисципліни та відповідають її спрямуванню – участь в розробці анкетних форм, проведенні опитувань, підготовці та проведенні фокус-груп, обробці результатів дослідження, підготовці звіту, презентації результатів ;

✓ підготовка та проведення лекцій, практичних занять, майстер-класів, зустрічей з проблематики даної дисципліни для здобувачів молодших рівнів вищої освіти ЗВО (молодших бакалаврів, бакалаврів, магістрів), учнів коледжів та шкіл (в межах профорієнтаційної роботи);

✓ підготовка інформаційних оглядових матеріалів з метою популяризації проблематики навчальної дисципліни для засобів масової інформації, Інтернет - порталів , енциклопедичних оглядових статей.

Якщо здобувач приймає участь в програмі Академічної мобільності (навчання в інших Університетах України та світу) і отримує сертифікат, в якому вказана назва нашої навчальної дисципліни і відповідна кількість годин затвердженого навчального плану та отримана оцінка не менше 60 балів, то вивчення дисципліни перезараховується.

Оцінювання для здобувачів денної форми навчання здійснюється впродовж семестру з усіх видів робіт, включаючи самостійну роботу та виконання індивідуальної аналітичної роботи. Аналітична робота представляється у вигляді доповіді, демонстраційної презентації, захищається на контактному занятті.

Контрольна (модульна) робота здійснюється 2 рази на семестр письмово за відповідними темами дисципліни. Завдання для проведення контрольної (модульної) роботи включають у себе вирішення тестових завдань.

Для здобувачів заочної форми навчання передбачено:

- заняття в аудиторії;
- 2 контрольні (модульні) роботи. Завдання для проведення контрольної (модульної) роботи включають у себе вирішення тестових завдань;
- індивідуальна (контрольна) робота з використанням Excel.

Плани семінарських (контактних) занять відповідають «Змісту навчальної дисципліни за темами» та зазначені в «Методичних матеріалах з вивчення навчальної дисципліни».

Оцінювання навчальної діяльності здобувачів

Перелік завдань та форм контролю результатів навчання здобувачів	Максимальна балів	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Робота в аудиторії		
Тема 1. Ресурсний потенціал світового господарства. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 2. Оцінка ресурсного потенціалу України. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 3. Матеріальні ресурси як чинник виробництва і складова ресурсного потенціалу національної економіки. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 4. Ресурсозабезпечення як пріоритетний напрям і чинник стійкого соціально-економічного розвитку. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 5. Світова енергетика: оцінка стану, проблеми і перспективи розвитку. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) України. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 7. Енергозбережна діяльність в Україні. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Тема 8. Альтернативні паливно-енергетичні ресурси. (усна доповідь, робота в малих групах, пілотне опитування)	8	8
Модульний контроль 1 (практичні завдання) Тема 1 - 4	10	10
Модульний контроль 2 (практичні завдання) Тема 5 - 8	10	10

Виконання і презентація індивідуального завдання (аналітичної роботи)	10	10
Участь в конкурсах наукових робіт, форумах, конференціях, семінарах.*	6	6
Підготовка інформаційних оглядових матеріалів з метою популяризації проблематики навчальної дисципліни для засобів масової інформації, Інтернет - порталів , енциклопедичних оглядових статей*.	6	6
Всього	100	100

*Здобувач обирає одне з двох виокремлених завдань .

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку. Залік виставляється за результатами поточної роботи протягом контактних занять та виконання і презентації індивідуального завдання.

Результати засвоєння дисципліни «Статистичне забезпечення державних програм ресурсоефективності та ресурсозабезпечення» оцінюються максимум у 100 балів. У разі, якщо загальна сума балів дорівнює 60 і вище балів, виставляється «зараховано» за такою шкалою:

Оцінка за шкалою КНЕУ	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	зараховано	A
80-89	зараховано	B
70-79		C
66-69	зараховано	D
60-65		E
21-59	не зараховано (з можливістю повторного складання заліку)	FX
0-20	не зараховано (з можливістю вивчення дисципліни за індивідуальним графіком у формі індивідуально-консультативної роботи)	F

4. РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

4.1. Основна література

1. Тарасова В.В. Екологічна статистика: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
2. Баландин Р.К. Экология: Человек и природа.- М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. -350 с.
3. Статистика:Підручник / С.С.Герасименко, А.В.Головач, А.М.Єріна та ін..-2-ге вид.-К.: КНЕУ,2000.-467с.
4. ДанилкоВ.К. Екологічна статистика: водні ресурси/ Монографія - К.:2003.-368с.: іл.
5. Економічна статистика : підручник у 2 ч. – Ч 1. Макроекономічна статистика / [І.Г. Манцуrow, А.М. Єріна, О.К. Мазуренко та ін.] ; за наук. ред. чл.-кор. НАНУ І.Г. Манцуrowa. – К. : КНЕУ, 2013. – 325 с.
6. Манцуrow І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: [монографія] – К. : КНЕУ, 2006. – 388с.

4.2. Додаткова література

7. Манцуrow І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : монографія / І. Г. Манцуrow. — К. : НДЕІ, 2011. — 655 с.
8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки /Дуглас Норт ; пер. з англ. І. Дзюби. — К. : Основи, 2000. — 198 с.

4.3. Дистанційні курси та інформаційні ресурси

9. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. № 1602. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
10. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
11. Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року; [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт міністерства промислової політики України. – Режим доступу: <http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish>
12. Методичні рекомендації з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період (затверджено Наказом Міністерства економіки

України від 27.02.2010 № 203). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.me.gov.ua>

13. <http://isi.cbs.nl> - Міжнародний статистичний інститут;
14. <http://eurostat.ec.europa.eu> - Статистичний офіс Європейської співдружності.
15. <http://www.ukrstat.gov.ua> - Державна служба статистики України
16. <http://www.unep.org> - Програма ООН з навколишнього середовища;
17. <http://unstats.un.org/unsd/default.htm> - Департамент статистики ООН.